
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

УДК 339.1

О. І. Бутук, к.е.н., доцент

ПОСТРАДЯНСЬКІ МЕТАМОРФОЗИ ТРАНСАКЦІЙ ТОВАРНОГО ОБІГУ

Анотація. *Пострадянські метаморфози трансакцій товарного обігу. У статті стисло розглянуті основні трансформації сфери товарного обігу, що відбулися у країнах СНД за останні 20 років. Автор приходять до висновку, що у них (за винятком Білорусі) склалася економіка не виробників і споживачів, а монополізованих посередників. Для виправлення такої непродуктивної ситуації він пропонує низку заходів, котрі зводяться не лише до дійового використання антимонопольних важелів, але й до рішучої активізації реінтеграції їхніх господарств.*

Ключові слова: *трансакції товарного обігу, посередництво, олігополії, витрати товарного обігу.*

А. И. Бутук, к.э. н., доцент

ПОСТСОВЕТСКИЕ МЕТАМОРФОЗЫ ТРАНСАКЦИЙ ТОВАРНОГО ОБРАЩЕНИЯ

Аннотация. *Постсоветские метаморфозы трансакций товарного обращения. В статье сжато рассмотрены основные трансформации сферы товарного обращения, которые совершились в странах СНГ за последние 20 лет. Автор приходит к выводу, что в них (за исключением Беларуси) сложилась экономика не производителей и потребителей, а монополизованных посредников. Для исправления такой непроизводительной ситуации он предлагает ряд мер, которые сводятся не только к действенному использованию антимонопольных рычагов, но и к решительной активизации реинтеграции их хозяйств.*

Ключевые слова: *сделки товарного обращения, посредничество, олигополии, расходы товарного обращения.*

О. I. Butuk, candidate of economic sciences, associate professor

POST-SOVIET METAMORPHOSES OF GOODS CIRCULATION TRANSACTIONS

Abstract. *Post-soviet metamorphoses of goods circulation transactions. Main transformations of goods circulation sphere, which took place in the CIS countries during the last 20 years are summarized in the article. The author has drawn a conclusion that all of them (except Belarus) have formed not the economy of producers and consumers but the economy of monopolized intermediaries. To improve such an unproductive situation, he suggests a number of measures, which include not only effective use of antimonopoly leverage, but also a drastic activation of their economy reintegration.*

Keywords: *goods circulation transactions, intermediation, oligopolies, goods circulation costs.*

Актуальність теми дослідження. Одним з важливих об'єктів економічних досліджень завжди були та залишаються процеси, що відбуваються у сфері товарного обороту. В умовах ринкового господарства говорити про незмінну актуальність наукових пошуків стосовно інфраструктури товарного обігу навряд чи доводиться, особливо під час криз перевиробництва, у тому числі на тлі сучасного глобального колапсу, про вихід з котрого поки що казати зарано.

Постановка проблеми. Як видається, пізнавальною передумовою прискорення виходу країн СНД із «лещат» наявної світової кризи, не говорячи вже про завдання подальшої оптимізації ринкових відносин, є ґрунтовне та систематичне з'ясування попереднього процесу формування інфраструктури товарного обороту і трансформаційних особливостей трансакцій обігу ресурсів і продуктів у пострадянську добу. Без наукового визначення наявних ознак (властивостей, рис, атрибутів) стосунків сфери товарного обороту країн СНД практично не можна підійти до вирішення назрілої проблеми удосконалення ринкової інфраструктури шляхом звільнення від притаманних їй недоліків чи вад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У журнальних статтях українські економісти приділяють увагу різним аспектам вивчення сфери товарного обігу. При цьому в ракурсі трансфор-

---

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

мації характерних для неї трансакцій останнім часом вони досить природно зосереджуються на розкритті специфіки глобальних кризових явищ 2007-2011 рр. і розгляді прийнятих заходів щодо їхнього подолання [1-2]. Посилання на інші дослідження пострадянських метаморфоз трансакцій товарообороту нами буде здійснене нижче.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Хоча з'ясуванню пострадянських змін у сфері обігу ресурсів і продуктів, як і визначенню головних напрямків її оптимізації, економістами приділяється достатня увага, проте казати про комплексний гносеологічний розгляд цієї надважливої проблематики навряд чи можна. Ми спробуємо епістемологічно систематизовано підійти до її розкриття (зрозуміло, тою мірою, якою це дозволяють межі статті).

Постановка завдання. Метою даної статті виступає прослідковування основних трансформацій інфраструктури товарного обігу за пострадянське двадцятиріччя та виявлення провідних кроків на шляху подальшого вдосконалення сфери обороту ресурсів і продуктів у СНД. Інакше кажучи, нам доведеться тут, з одного боку, дослідити пострадянське становлення ринкових механізмів голосовно власного товарообороту з усіма його перевагами та вадами, а, з іншого – з'ясувати головні заходи, котрі треба здійснити заради оптимізації сфери обігу ресурсів і продуктів у СНД.

Виклад основного матеріалу. Ще в межах СРСР у ході перебудови почався демонтаж директивної системи товарообороту, чому відповідало становлення ринкової інфраструктури, котра представлена сукупністю посередників, які покликані оптимізувати рух предметів споживання і засобів виробництва. Роздержавлення сфери товарного обігу тоді розпочалося з дозволу індивідуальної трудової діяльності, кооперативів, оренди та малих підприємств, котрі надали вихід підприємству і приватній ініціативі, хоча часто й у спотворених формах (за рахунок використання державного майна). Пізніше, вже після розвалу СРСР, могутній імпульс цей процес отримав з прийняттям приватизаційного законодавства і зняттям залишків обмежень [3, с. 156-158].

Якщо говорити про роздержавлення товарообороту, наприклад в Україні, то треба відзначити, що сильним поштовхом у його прискоренні став Указ Президента про комерціалізацію державної торгівлі та громадського харчування від 31 січня 1992 р. Він ліквідував торги, трести, фірми та об'єднання у цій сфері, скасував розподіл товарів у порядку фондування, звільнив Міністерство торгівлі від функцій господарського управління (планування, обліку і фінансування), що підривало засади державного монополізму на товарному ринку і сприяло формуванню конкурентного середовища. Однак, даний указ, висуваючи задачу заснування і реєстрації підприємств роздрібною торгівлі та громадського харчування як юридичних осіб (на базі існуючих магазинів, кафе та їдалень з наданням їм державного майна на основі оренди) у рекордно стислі (не більше тижня!) терміни, фактично забезпечив плутократії (торговельній мафії) необмежені можливості для поділу державної власності у цій галузі. Наступне зняття граничних націнок (при реалізації товарів даними посередниками) створило сприятливі умови для спекулятивного збагачення тих, хто отримав відповідні позиції у здійсненні товарного обігу, бо дозволило різко підвищити ціни на продукцію високого попиту, чим й був покладений кінець тотальному товарному дефіциту.

Проте у країнах СНД місце державного монополізму в торгівлі відразу ж зайняв незрівнянно більш хижацький комерційний монополізм. Так, стосовно Російської Федерації Л. С. Демидова зазначала [4]: розгортання конкуренції дуже ускладнене переважанням у господарській структурі великих підприємств і відповідно високим ступенем монополізації ринків. Кількість дрібних і середніх фірм (за її даними, щодо Російської Федерації у 1994 р.) перевищила 900 тис.; на їхню частку припадало 3 % основних фондів, 10 % постійної робочої сили, 12 % ВВП і 1/3 прибутків. Однак (за її висновками) тодішні масштаби дрібного і середнього бізнесу недостатні ні за стандартами розвинутих ринкових країн, де частка цього сектора у ВВП наблизилася до половини чи перевищує її, і ще вище вона у чисельності зайнятих, ні в плані потреб російських ринкових реформ. У тих же аспектах можна сказати про незначну роль дрібного і середнього підприємництва в Україні наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. [5].

Втім, разом з приватизацією в СНД йшла трансформація гуртової мережі товаропотоків. У містах, особливо великих, і біля них, як гриби, виникали різноманітні гуртові та дрібногуртові ринки в основному перепродажу імпоротної продукції на ґрунті масової посередницької активності так званих «човників», – активності, яка розквітала аж до другої половини 90-х рр., та здійснювала дрібногуртовий оборот. За даними Міністерства внутрішніх справ Російської Федерації, наприклад, у 1996 р. «човниками» було здійснено 30 млн. рейсів за кордон з «відходом у тінь».

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Але роздрібні та гуртові ринки практично відразу опинилися під контролем торгівельно-господарської плутократії, «тіньовиків» і вимагальників (рекету), які безсоромно і завзято експлуатували (як дуже організована злочинність) дрібних і середніх посередників, а, у кінцевому рахунку, працюючих у них так званих «реалізаторів», котрих вони «звільнили» від дотримання діючого кодексу законів про працю, зокрема, стосовно тривалості робочого дня та тижня.

До того ж, як стверджувала Л. С. Демидова [див. 4], головними із численних труднощів і перешкод, з котрими зіштовхувався російський дрібний бізнес, були важкий податковий тиск, недосконалість законодавства, несприятливі умови отримання кредитів, проблеми мобілізації стартового капіталу, а також корупція та рекет. Не можна сказати (визнавала при цьому вона), що даний сектор є зовсім позбавлений уваги з боку держави: приймаються закони, програми, випускаються укази, які передбачають допомогу і підтримку; однак, багато у чому вони носять декларативний характер, не підкріплюються реальними заходами; не розроблений організаційно-господарський механізм їхньої реалізації. Те саме можна констатувати щодо стану дрібного і середнього підприємництва в інших країнах СНД, у тому числі в Україні [див. 5].

Говорячи про дрібне та середнє посередництво у сфері міжнародної торгівлі, тобто про так званих «човників», просто не можна не відзначити, що їхня діяльність, як і товарооборот в межах СНД у цілому, сильно страждали від митних бар'єрів, котрі були встановлені між країнами-членами Співдружності. Це дуже боляче вдарило по інтересах економічних неолігархічних агентів і по задоволенню потреб населення усіх країн СНД, тим більше, якщо враховувати підвищення ступеню монополізму (внаслідок митних перешкод) і зростання цін (у силу митних тарифів) на внутрішньому ринку кожної з них. Правда, як писав А. П. Паршев [6], природний процес витіснення дрібного «човника» гуртовими імпортерами майже завершився до 17 серпня 1998 р.

Слід підкреслити, що майже повна нерегульованість (фактично безмежна свобода приватного встановлення) торговельних націнок (надбавок – «накруток»), хоча й ліквідувала товарний дефіцит, проте саме за рахунок кінцевого покупця-споживача і на протигагу господарським інтересам вітчизняного виробника (на користь імпортерам). Втрати споживачів очевидні та полягають у надмірності існуючих націнок, котрі призводять до того, що часто роздрібні ціни (особливо на сільськогосподарську продукцію) у декілька разів вищі гуртових цін виробників.

Тому, на наш погляд, посередницькі націнки неодмінно треба певним чином регулювати, допускаючи їх на рівні, який не повинен перевищувати галузеву норму прибутку за поточними витратами, тобто відношення галузевого прибутку до галузевої фабрично-заводської собівартості. Причому під галузевим значенням норми прибутку тут ми розуміємо її величину, що склалася у галузі саме випуску того товару, котрим торгує посередник. У протилежному випадку, як і є у дійсності, виробник завжди буде програвати торговцю однієї і тієї ж продукції; відповідно, й надалі буде зберігатися ситуація найбільшого сприяння не виробництву, а посередництву з адекватним занепадом виробничої сфери, особливо переробного сектора країн СНД (за винятком Білорусі часів президентства О. Г. Лукашенка).

До того ж в умовах повної безконтрольності 90-х рр. ХХ ст. моно- і олігополістичні структури своїм ціновим диктатом породили штучну кризу неплатежів [7], яка охопила насамперед сільське господарство, переробну промисловість, сферу послуг, а потім торгівлю та кредитну сферу. У подальшому вона вразила й самих цих моно- й олігополістів, як і всю бюджетну систему. Неплатоспроможність, набуваючи тотальних масштабів, посилювалася надмірними торговельними націнками, високими ставками процента за позиками, тяжким податковим пресом, а також порушеннями податкової та взагалі платіжної дисципліни. Усе це різко звузило місткість внутрішнього ринку СНД, у тому числі для імпорту, засилля котрого дещо знизилося після валютно-фінансового колапсу серпня-вересня 1998 р.

Вже після згаданої кризи усе більшу роль у торгівлі, у тому числі роздрібній, стали відігравати великі мережі (ритейлери), які витісняли дрібний та середній бізнес, часто зухвало використовуючи адміністративні важелі місцевих органів влади для закриття невеликих ринків, що, з одного боку, скоротило злочинність, антисанітарію та товарну фальсифікацію, яка характерна для них, але з іншого – завдало удару розвитку неолігополістичного підприємництва у даній сфері. Взагалі пострадянську економіку (за винятком Білорусі) правомірно назвати господарством зовсім не виробників і споживачів, а монополізованих посередників, бо останні та їхні багатоланкові мережі панують тут, виконуючи важливі функції у просуванні продуктів, однак, одночасно породжуючи гальмування стосовно розгортання відтворювальної ініціативи виробників, а також обмежуючи відповідно задоволення потреб споживачів.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Правда, цьому усе більше протидіє сам технічний прогрес, зокрема, Інтернет, котрий все ширше застосовується в організації товаропотоків і тендерів на державні та муніципальні закупівлі. Крім того, якщо зважити на низку антимонопольних справ, які були заведені, наприклад, Федеральною антимонопольною службою (ФАС) Росії у 2009-2011 рр. навіть проти «великої четвірки» нафтових компаній стосовно завищення ними цін на нафтопродукти та створення штучного дефіциту на них, і якщо врахувати заборону ритейлерам у російському законі про торгівлю (який розпочав діяти з 2010 р.) мати частку на регіональному ринку, котра перевищує 25 %, то можна сподіватися на реалізацію відомого наступу на олігопольно домінуючі позиції посередництва в усій постсоціалістичній економічній системі.

До речі, у ній швидке збільшення кількості бірж, зокрема товарних [див. 3, с. 154], призвело до того, що їх в СНД нараховувалося значно більше, ніж в усіх розвинутих країнах разом узятих. Проте, на відміну від останніх, біржі СНД первісно фактично діяли як непрофільні ринкові інститути, які переважно оперували не стандартизованими видами матеріальних ресурсів (за розробленими ними типовими контрактами), а практично усіма товарами [див. 3, с. 155], та виконували у сутності функції торговельних будинків (чисельність котрих також стрімко зростала).

Між іншим, так би мовити, цивілізація біржової торгівлі, як і діяльності різноманітних ярмарок та аукціонів (що може відбутися лише за умови відомого обмеження у них чисто спекулятивної складової), здатна стати вагомим фактором демонополізації усєї господарської активності шляхом поглиблення її публічної прозорості. Адже визначальне покликання бірж, ярмарків і аукціонів полягає не стільки власне у здійсненні товарообороту, що проходить через них, скільки в забезпеченні гласності ціноутворення і можливостей хеджування (страхування від коливань цін) ризиків агентів реального сектора.

У країнах з розвинутою ринковою економікою на споживчому ринку (зазначала Л. С. Демидова стосовно однієї з цінових пропорцій [див. 4]) за рівнем цін завжди лідирують послуги, за ними йдуть продовольчі, а потім непродовольчі товари. У дореформеній Росії (за її зіставленням) співвідношення цін на ці групи благ було протилежним: порівняно дешевими були послуги, дорогими – непродовольчі товари, а продовольство займало між ними проміжне місце, але ближче до послуг. Після звільнення цін стали стрімко (наводить вона дані) формуватися нові цінові пропорції: з кінця 1992 р. до липня 1995 р. непродовольчі товари подорожчали у 33 рази, продовольство – у 52 рази, послуги – у 327 разів.

Зрозуміло, це не могло не відбитися на вартості робочої сили, котра (її вартість, відповідно до теорії К. Маркса) детермінується цінами предметів споживання. І, оскільки останні різко піднялися, настільки адекватно підвищилася й вартість робочої сили. Однак, у 90-ті рр. XX ст. номінальна заробітна плата в СНД за темпами свого збільшення завжди відставала від зростання цін [див. 3, с. 115 і 128], фіксуючи нарощування нееквівалентності на ринку особистого фактора виробництва [8, с. 535].

Це зумовлювалося, поряд з іншими обставинами, швидким зростанням безробіття, у тому числі прихованого, котре розширювалося внаслідок господарського падіння, яке розпочалося ще у СРСР з 1990 р. і набуло характеру обвалу вже у пострадянський час. У 90-ті рр. XX ст. відбулася жажлива деіндустріалізація народних господарств країн СНД, яка супроводжувалася в основному негативними структурними зрушеннями, коли було практично втрачено багато галузей обробної промисловості – фундаменту економічної незалежності (особливо машинобудування і легкої індустрії) з величезним масивом робочих місць; хоча виросла зайнятість у посередництві та сфері послуг, у тому числі в галузі комп'ютеризації та новітніх засобів зв'язку. Світова криза 2007-2011 рр. завдала тяжкого удару по зайнятості майже в усіх країнах [9].

Слід відзначити, що у ці роки спостерігалися суттєві зміни також і в структурі витрат товарного обігу. З одного боку, під впливом все активніших контактів з далеким зарубіжжям і на ґрунті ввезення сучасних технологій значно зросли додаткові витрати виробництва у сфері обігу щодо пакування і фасування вітчизняної продукції та можливостей зберігання продовольства; хоча витрати транспортування зросли як у силу дрібногуртовості завозу «човників», так і внаслідок підвищення транспортних тарифів. З іншого боку, багатократно виросли чисті витрати товарного обігу в частині витрат робочого часу торговців на купівлю-продаж у результаті затоварювання, яке пов'язане з придушенням внутрішнього попиту (особливо у другій половині 90-х рр.) і з падінням реальних доходів населення, а також у частині витрат на розмитнення, маркетинг і рекламу (остання стала основним джерелом існування засобів масової інформації).

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Природно, що криза збуту підняла і витрати зберігання в силу затримок з реалізацією товарної маси. За 1991-1998 рр. товарооборот, наприклад в Україні, скоротився на 68,2 %, тобто більше, ніж утричі, фіксуючи катастрофічне зменшення місткості національного ринку. Ця ситуація була характерною у 90-ті рр. майже для усіх країн СНД [10, с. 45] і стала головною причиною того, що за 1993-1999 рр. частка експорту товарів і послуг, наприклад у ВВП України, підвищилася з 26 до 42 %, а пізніше – навіть до 60 %. Проте, з похвалюванням економіки СНД (після валютно-фінансової кризи 1998 р.), у перші роки ХХІ ст. внутрішній товарооборот почав розширюватися (у тому числі також за рахунок збільшення державних закупівель у межах національних проектів розвитку) разом з підвищенням доходів; хоча світовий спад 2007-2011 рр. знову їх знизив і викликав зростання безробіття [див. 9].

Зрозуміло, що само по собі зростання товарообороту важливе, оскільки відображає так або інакше відповідну динаміку рівня життя населення, але у ракурсі оцінки вітчизняної економіки завжди треба з'ясовувати, який це товарооборот за його походженням. Якщо базу товарообороту переважно виступає імпортна продукція (як в Росії та в Україні), то радіти цьому можуть не стільки споживачі, скільки імпортери з їхніми кредиторами. Коли ж його основою є продукція національних виробників (як у Білорусі), тоді він відображає розвиток і вдосконалення конкурентоздатних продуктивних сил країни та ефективне регулювання відтворювальної форми продуктивної праці.

Висновки. Отже, стислий розгляд пострадянських трансформацій сфери товарного обігу змушує об'єктивно констатувати: 1) економіки більшості країн СНД (за винятком Білорусі) у підсумку виявилися господарствами не виробників і споживачів, а монополізованих посередників; 2) ліквідація товарного дефіциту (як важливе досягнення постсоціалістичних реформ) відбулася за рахунок заміни державного монополізму приватно-комерційним його різновидом, котрий на ґрунті вільного ціноутворення просто різко підняв націнки, відповідно знизивши місткість внутрішнього ринку; 3) на останню негативно вплинула дезінтеграція країн СНД, оскільки митні кордони між ними призвели до підвищення ступеня монополізму у кожній з них, не кажучи вже про виникнення перешкод на шляху взаємного використання ресурсів і ринків збуту одна одної. Звідси, за нашим переконанням, реальна оптимізація трансакцій товарообороту країн СНД передбачає:

- не тільки недекларативного підтримання дрібного і середнього бізнесу та розгортання дійової боротьби з порушеннями антимонопольного законодавства, але й створення сприятливих умов посилення конкуренції, у тому числі завдяки ширшому і системному застосуванню біржових механізмів та Інтернету в організації торгівлі;

- рішуче налагодження співробітництва на пострадянському економічному просторі, передусім, через взаємне зняття усіх наявних бар'єрів на шляху товаропотоків, зокрема, на базі вступу України та інших зацікавлених держав у Митний союз, створений Білорусією, Росією та Казахстаном у 2010 р.

Література

1. Олешко А. А. Антикризисні програми і плани національних господарств : особливості реалізації та перші результати / А. А. Олешко // Економіка і держава. – 2010. – № 1. – С. 23-27.
2. Пацківський С. С. Інституційно-еволюційні виміри світової фінансової кризи / С. С. Пацківський // Інвестиції : практика та досвід. – 2010. – № 11. – С. 47-49.
3. Содружество Независимых Государств в 2004 г. Краткий справочник / Статкомитет СНГ. – М., 2005. – 414 с.
4. Демидова Л. С. Структурные аспекты рыночных реформ [Электронный ресурс] / Л. С. Демидова // К вопросу теории и практики экономики переходного периода. Материалы заседания Ученого совета ИМЭМО РАН 3-5 июня 1996 г. – Режим доступа : <http://www.geocities.com/CapitolHill/Senate/7341/> Scanned and edited by AXL (Дехтяр Геннадий, РГУ). – М., 1996. – 144 с.
5. Сабіна Я. Ю. Державне регулювання малого підприємництва як один із напрямів економічної соціалізації в Україні / Я. Ю. Сабіна // Економіка і держава. – 2011. – № 2. – С. 65-67.
6. Паршев А. П. Почему Россия не Америка. Великие противостояния / А. П. Паршев. – М. : Форум, 2005. – 411 с.
7. Индексы потребительских цен [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gks.ru/bgd/regl/b10_13/IssWWW.exe/Stg/d6/26-46.htm
8. Журавлёва Г. П. Экономика: учебник / Г. П. Журавлёва. – М. : Юристъ, 2002. – 574 с.
9. Важнейшие экономические показатели России и отдельных стран за 2007-2010 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.gks.ru/bgd/free/B04_03/IssWWW.exe/Stg/d01/36.htm
10. Содружество Независимых Государств в 2003 году : Стат. ежегодник / Межгосударственный стат. комитет СНГ. – М., 2004. – 829 с.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Bibliography

1. Oleshko A. A. Antykryzovi prohramy i plany natsionalnykh gospodarstv : osoblyvosti realizatsii ta pershi rezultaty / A. A. Oleshko // *Ekonomika i derzhava*. – 2010. – № 1. – S. 23-27.
2. Patsyktivskiy S. S. Instytutsiino-evoliutsiini vymiry svitovoi finansovoi kryzy / S. S. Patsyktivskiy // *Investytsii : praktyka ta dosvid*. – 2010. – № 11. – S. 47-49.
3. *Sodruzhestvo Nezavisimyykh Gosudarstv v 2004 g. Kratkiy spravochnik / Statkomitet SNH*. – M., 2005. – 414 s.
4. Demidova L. S. Strukturnyye aspekty rynochnykh reform [Elektronnyy resurs] / L. S. Demidova // *K voprosu teorii i praktiki ekonomiki perekhodnogo perioda. Materialy zasedaniya Uchenogo soveta IMEMO RAN 3-5 iyunya 1996 g.* – Rezhim dostupa : <http://www.geocities.com/CapitolHill/Senate/7341/> Scanned and edited by AXL (Dekhtyar Gennadiy, RGU). – M., 1996. – 144 s.
5. Sabina Ya. Yu. Derzhavne rehulivannia maloho pidpriemnytstva yak odyn iz napriamiv ekonomichnoi sotsializatsii v Ukraini / Ya. Yu. Sabina // *Ekonomika i derzhava*. – 2011. – № 2. – S. 65-67.
6. Parshev A. P. Pochemu Rossiya ne Amerika. Velikiye protivostoyaniya / A. P. Parshev. – M. : Forum, 2005. – 411 s.
7. Indeksy potrebitelskikh tsen [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://www.gks.ru/bgd/regl/b10_13/ssWWW.exe/Stg/d6/26-46.htm
8. Zhuravleva G. P. *Ekonomika: uchebnik / G. P. Zhuravleva*. – M. : Yurist, 2002. – 574 s.
9. Vazhneyshiye ekonomicheskiye pokazateli Rossii i otdelnykh stran za 2007-2010 gg. [Elektronnyy resurs]. – Rezhim dostupa : http://www.gks.ru/bgd/free/B04_03/IssWWW.exe/Stg/d01/36.htm
10. *Sodruzhestvo Nezavisimyykh Gosudarstv v 2003 godu : Stat. ezhegodnik / Mezhhgosudarstvennyy stat. komitet SNG*. – M., 2004. – 829 s.

Надійшла 15.02.2012